

УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ
НАСТАВНО-УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ
СЕНАТУ УНИВЕРЗИТЕТА УМЕТНОСТИ

Биљана Вујовић, студенткиња докторских уметничких студија ФДУ, успешно је реализовала практични део свог докторског уметничког пројекта, под насловом **Пиноккио – улични луткарски театар**, и такође поднела писмени део свог докторског рада. Уметничко веће и Наставно-уметничко веће ФДУ именовали су комисију за одену и одбрану докторског уметничког пројекта Биљане Вујовић у саставу: Светозар Рапајић, професор емеритус, Славенко Салетовић, редовни професор ФДУ, Миланка Јанковић, професор емеритус Факултета примењених уметности, Бранислава Стефановић, редовни професор ФДУ, Стеван Копривица, редовни професор ФДУ и Светозар Рапајић, професор емеритус ФДУ, ментор. Комисија је прегледала и проценила практични и писмени део докторског пројекта Биљане Вујовић и о томе подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

Биографски подаци

Биљана Вујовић је рођена 1966 године у Нишу. Дипломирала је на Филозофском факултету у Нишу, на групи за српскохрватски језик и књижевност. Потом је завршила специјалистичке академске студије другог степена на Националној академији позоришта и филма НАТФИС „Крсто Сарафов“ у Софији под менторством угледног професора, уметника луткарске режије, Атанаса Илкова. Тиме је стекла звање специјалисте из области луткарске режије. Ова диплома, укључујући стручни назив и степен студија, нострификована је од стране Универзитета уметности у Београду, на предлог комисије у којој су били Светозар Рапајић и др Владимир Јевтовић, редовни професори ФДУ и мр МајаПетровић, доцент Факултета примењених уметности. Биљана Вујовић је такође стекла, у оквиру Центра за професионални развој и консалтинг у култури, уметности и медијима Универзитета уметности, сертификат из области маркетинга за институције културе.

Од 1988 до 2008 је била у радном односу у Позоришту лутака у Нишу као глумица, а затим као управница позоришта. Од 2008 до 2012 је била управница Народног позоришта у Нишу и председница Заједнице професионалних позоришта Србије. Од 2011 године је професор на Високој школи за васпитаче струковних студија у Алексинцу за ужу област Драмске уметности, предмет Обликовање представе за децу. У току своје глумачке каријере у Позоришту лутака остварила је преко 30 улога, од тога 20 главних. Режирала је 15 представа за децу са луткама и са живим глумцима, затим представу позоришта сенки и 2 представе за одрасле у професионалним позориштима у Нишу, Новом Саду, Суботици, Лесковцу и Пироту. На домаћим и међународним фестивалима луткарства и позоришта за децу добила је више награда за луткарску анимацију, за режију и за креативност

(Сусрети професионалних позоришта лутака Србије, фестивали у Загребу, Котору, Софији и Старој Загори у Бугарској, Техерану и други). Снимила је филм *Сенке у ноћи* за Бугарску националну телевизију. Аутор је серије емисија за децу *Бајка*, која је пет година емитована на Нишкој телевизији. Учесник је и аутор сценарија и режије многобројних јавних манифестација за децу и представа на отвореном простору. Била је сарадник дечјег програма на телевизијама РТС, Студио Б и БК.

Анализа докторског уметничког пројекта

Као што сам наслов овог докторског уметничког рада говори, предмет истраживања у овом пројекту, кроз сасвим слободну парафразу популарне дечје бајке Карла Колодија *Пиноккио*, јесу могућности које отвара луткарско позориште за одрасле, у амбијенту улице као отворене позорнице. Кандидаткиња се позива на чињеницу да је *Пиноккио* Карла Колодија првобитно био намењен одраслој публици и да је имао суров расплет.

Циљ пројекта је да се постигне да се време, простор, место и публика складно преплићу, крећу и дишу као делови уличне сцене, да улично луткарско позориште постане театар узбуне, а да публика постане и партнер при рађању уличног уметничког луткарског чина. Најзад, циљ је да се у српској позоришној култури да легитимитет луткарском позоришту намењеном одраслима, које додирује друштвене и моралне теме средствима уметнички артикулисаног, поетског и метафоричног луткарства. И то у амбијенту отвореног простора, улице, на којој, како каже кандидаткиња „хладан оштар ваздух можда може публику да прене из мртвила и створи услов и потребу да коначно и продише.“ Играње на улици поставило је посебне захтеве за анимацију, јер носи неизвесност и ризик, јер се упућује публици која је неограниченог узраста, а њена припремљеност скоро да и не постоји, као што је и могућност да се пажња скреће на нешто непредвиђено у околини огромна. Притом се свака нова реприза одвија у новом просторном окружењу и доноси велики удео непоновљивог. Зато у уличном театру средства

морају бити упечатљива и провокантна, а експресивна моћ и живе глуме и анимације до крајности јарка.

Основна идеја пројекта јесте да у данашњем свету, у времену супер-модерних технологија и врхунских средстава комуникације, неслућени технолошки напредак пружа плодно тло и за расцветавање зала, насиља, похлепе, и нарочито заразне моћи лажи која се распламсала до највишег степена. Кроз иронизирање лажљиве свакодневнице представа нас упућује у трагање за истином.

Такође, кандидаткиња полази од чињенице да су корени луткарског драмског изражавања у давној прошлости били упућени сензибилитету одраслог гледаоца у ритуалима који су имали за циљ да се приближе или супротставе моћима виших, натприродних сила, док је данас луткарство, бар код нас, усмерено само ка деци, и најчешће миноризирано као „неозбиљно и детињасто“. Побијајући тај став, кандидаткиња доказује да прелазак лутке из дечјег света у свет одраслих омогућује оживотворење колективног памћења, повезивање сећања из детињства, као извора, скровишта и корена свести и подсвести одраслих, са друштвеним и моралним проблемима савременог света, као и. оживљавање фолклорне и митолошке традиције кроз свет игре.

У сценском виђењу Биљане Вујовић Колодијев јунак смештен је у данашњи свет неолибералног капитализма, у коме се води беспштедна борба за профит, у којој страдају сиромашни и немоћни, а побеђују сурови и неморални. У таквом амбијенту владају лаж и безосећајност, тежња за неограниченим уживањем и крајњи егоизам, а искреност, љубав и права емоција се искључују. Колодијев дрвени лутак Пинокио постаје живи банкарски извршилац Пин Окио, који због неплаћених дугова немилосрдно избацује сиромаше на улицу. Његов круг свести ограничен је пин-овима и код-овима. Изморен својим механичким животом, он тоне у сан, и у том сну, вођен Плавом вилом, уз реминисценције на детињство, на мајку и на прву љубав, он пролази кроз свет новца, разврата, политике, религије, свет бесмислених речи, глупости и лажи, у потрази за одговором на питање шта је

лаж, а шта је истина, питања о љубави и срећи, о власти и лепоти једноставног живота. Кроз сан, путошћу кроз различите сегменте живота и сусретањем са представницима различитих друштвених појава, он доживљава прочишћење и на јави постаје сасвим други човек, одбацује свој дотадашњи живот, открива истину и праву љубав и упућује се ка аутентичном смислу живота.

Полазећи од дугогодишњих експерименталних личних искустава, као и од домета светских мајстора луткарства и доступне литературе, у свом докторском пројекту Биљана Вујовић је применила више различитих луткарских техника (сенке, пљоснате-флах лутке, ручне лутке на штапу, естрадне лутке – огромне које анимира двоје или троје глумаца, живе глумце у обличју лутке), али и елементе живог драмског позоришта, театра покрета, хорску инсценацију, живу музику, позориште маске. Тако се у њеној представи од геста, сценског покрета, костима, маске, реквизите, сценографије, интонације и мелодије изговорене речи, уметности драмског и луткарског глумца и плесача, ствара читав систем позоришних знакова. Притом се полази од става чувеног пољског теоретичара Хенрика Јурковског који говори да су живо драмско позориште и луткарско позориште само различити изрази исте драмске уметности.

У коришћењу предимензионираних, гротескних и симболичних лутака, њихова театрализација није скривена, већ лутка видно постаје инструмент уметничке анимације глумца. Надстварна метафоричност великих лутака-маски је основ за постављање не само визуелне, него и аудитивне структуре представе, уз говорну стилизацију предимензионирану посебним озвучењем. Сценски говор је необичан, често деформисан и надстваран. Огромна лутка представља алегорију прљаве политике, засноване на лажи, која сасвим нечујно, скоро невино улази у све поре друштвеног живота. Зато се из имагинарног простора маште природно прелази у простор могуће стварности и обратно. Уз коришћење различитих луткарских техника Биљана Вујовић преплиће транспозицију стварности са сликама из снова, друштвени ангажман са метафизиком, уз видне реплике на наслеђе експресионизма, поетског театра, надреализма, плесног театра,

рецитативног хорског театра и сценску ониричност. Како сама Биљана каже, театар чаробне имагинације и свирепе истине.

У писаном делу свог докторског пројекта Биљана описује лутку као детињство човечанства, као средство за спајање стварног и оностраног света, као симболички мост између ритуала и стварног живота. У раду се издвајају различити облици и и функције луткарског приказивања: сакралне, обредне, ритуалне лутке, воштане фигуре, декоративне лутке, лутке-играчке, божићне јаслице-вертепи, трик лутке, хибридне лутке, безбројне варијанте позоришних лутака. Све се то посматра кроз истраживање појединих историјских облика луткарског позоришта, а посебно оних облика у којима се појављују елементи амбијенталног, уличног позоришта и позоришта сенки и маске (традиционални источњачки облици, средњевековно позориште на улицама и трговима, комедија дел арте, француски гран-гињол, и други).

У нашој средини позориште лутака је занемарено и ако се њему уопште поклања пажња, онда се оно посматра као безазлена дечја играчка са наивном дидактичком сврхом, а у сваком случају као другоразредни уметнички облик. Насупрот томе, Биљана сматра да су огромне могућности луткарског позоришта за одрасле. Оно омогућава да се у одраслом гледаоцу оживе предности и лепоте детињства, да се повежу корени своје личности из детињства са својом зрелошћу. „Немогуће је враћати се у детињство, али враћати се детињству могуће је само маштом и искреношћу“, каже Биљана. Такво индуковано сагледавање себе и света око себе помаже и развијању самокритичке и критичке моћи. Зато је у раду посебна пажња поклоњена уличном позоришту за одрасле “Bread and Puppet” Питера Шумана, његовом историјату, развоју, естетици, идеологији, луткарским техникама, организацији, друштвеном аспекту. Истраживање је укључило историјски аспект, драматуршке и извођачке елементе, форму и структуру, као и интерактивни однос са гледалиштем.

У оквиру поетичког и теоријског оквира истраживања Биљана Вујовић је опсежно приказала суштину концепата два значајна теоретичара: најзначајнијег театролога и истраживача историје и естетике луткарства Хенрика Јурковског, који је утицао на њено поимање луткарске уметности, као и на уметничку артикулацију представе, с једне стране, и са друге стране филозофа Ериха Фрома, чија су промишљања о обешчовечењу модерног човека битно утицала на значењско утемељење представе.

У припреми концепта пројекта, у практичној креативној реализацији и изради писаног дела докторског уметничког пројекта кандидаткиња је консултовала богати фондус литературе. Поред стандардних и познатих књига из области историје и теорије класичног и модерног позоришта, од Аристотела до Питера Брука и Дивињоа, кандидаткиња се посебно служила специфичном литературом из области луткарског позоришта. То се односи пре свега на више књига врхунског ауторитета из ове области, пољског теоретичара Хенрика Јурковског и на текстове врхунског руског мајстора-уметника лутке Сергеја Обрасцова, али и на књиге српских и хрватских теоретичара позоришта који су посебну пажњу посвећивали луткарству (Радослав Лазић, Милан Чечук, Борислав Мркшић, Миленко Мисаиловић). Кандидаткиња је користила и књиге настале из теорије и праксе бугарске луткарске школе, која свакако представља један од врхунаца савремене луткарске уметности. Такође су били коришћени и бугарски специјализовани часопис посвећен луткарству „Кукларт“, као и посебни бројеви часописа Стеријиног позорја „Сцена“ посвећени луткарској уметности. Свакако је разноврсност релевантне литературе утицала и теоријски и практично на обогаћење и на суштинско оформљење и писаног и креативног дела докторског уметничког пројекта.

Оцена резултата

Биљана Вујовић је реализацијом свог докторског пројекта *Пиноккио – улични луткарски театар* остварила иновативни и креативни уметнички догађај, који у нашој средини први пут у великим размерама синтетизује искуства тоталног театра, уличног позоришта и луткарске бајке. На тој замисли се у пројекту обједињују и истражују експресија, комуникација, креација, стратегија рада са разноврсним методама и техникама луткарског театра и усмеравају се ка синтези изражајних средстава у околностима уличног позоришта, које само по себи тражи високи артизам, крајњу прецизност, јарку експресију и наглашену симболизацију и метафоричност. Пројекат је, иако организационо и технички високо захтеван, реализован у сопственој продукцији и изведен у дворишту Ректората Универзитета у Нишу, са преко 40 учесника, укључујући професионалне глумце и музичаре, оперског певача, плесне групе, децу, али и људе различитих професија и година старости, од којих су се неки први пут срели са феноменом позоришног представљања. Сви су они уклопљени у јединствену уметничку целину, и за све од њих су пронађена сценска средства и прилагођења која омогућавају да се њихов лични доживљај оплемени артикулацијом представе. У том смислу пројекат има не само уметничку, него и едукативну вредност. Пројекат је визуелно обликован уз нацрте и радионичку израду лутака, маски и костима у радионици врхунске креаторке бугарског луткарског позоришта Свиле Величкове.

Критички осврт

Комисија закључује да докторски уметнички пројекат Биљане Вујовић, под насловом *Пинокио – улични луткарски театар*, представља комплексно, а пре свега иновативно сценско остварење. Овим пројектом се отварају специфична подручја позоришне уметности, која су до сада, бар у нашем позоришном амбијенту, била тек спорадично додирнута, или уопште нису постојала: луткарско позориште намењено одраслој публици, које гротескно-фантастичним средствима један бајковни дечји архетип претвара у надреалну, али препознатљиву алегорију аномалија модерног света. Пројекат се у реализацији приближава концепту тоталног театра, користећи и комбинујући разноврсне технике луткарског позоришта, живе глумце, музику, плес, пантомиму, пројекције, естетизовану артикулацију мизансцена, говора и тела, сценску хиперболу, поетску симболику, експресионистичку гротеску и хорску рецитативност - притом у условностима које намеће улични театар, као театар директне акције и интеракције, уз јарку експресију и наглашену театрализацију. На овај начин Биљана Вујовић је објединила средства луткарске бајке, поетског позоришта, уличног театра и успешно их и на креативном и на значењском нивоу приближила синтези тоталног театра.

Закључак

На основу свега изложеног Комисија сматра да докторски уметнички пројекат **Биљане Вујовић** *Пинокио – улични луткарски театар*, представља комплексно и иновативно сценско дело, као и допринос развоју концепата тоталног позоришта и позоришне синтезе у нашем позоришном амбијенту. Комисија предлаже Уметничком већу и Наставно-уметничком већу ФДУ да, на основу овог

извештаја, прихвате докторски уметнички пројекат и упуте га Сенату Универзитета уметности на даљу процедуру.

Чланови комисије

Миланка Берберовић, професор емеритус ФПУ

Славенко Салетовић, редовни професор

Бранислава Стефановић, редовни професор

Стеван Копривица, редовни професор

Светозар Рапајић, професор емеритус, ментор